

описание родных мест (река Ишим), где прошло становление будущего писателя увлекают читателей своей неподкупностью, ясностью. «Ночь наступила. Все рыбаки по домам, а у Валерки клёв начинается. Смотрит он, прищурившись, в темноту. Слышит гул, а ничего не видно. Наконец две звездочки появились. Скачут по ухабам. Машины сворачивают на переправу...» [5, с.29].

Малая родина осталась в памяти известных людей навсегда, и, вспоминая свой край, каждый из них тоскует о времени и о себе.

Край, где всё настолько знакомо и неповторимо! Соседний дом, соседи, одноклассники, учителя и врачи, служащие и старожилы, почетные граждане и обычные люди – всё пролетает в воспоминаниях каждого, когда он прикасается к прошлому. Неслучайно сегодня стала традицией встреча одноклассников, встреча марьевцев, стихотворения-посвящения, статьи и очерки, научные проекты и произведения поэтов-земляков – это дань памяти и дань уважения местам, где каждый когда-то «вышел родом» отсюда.

Тихий маленький городок Сергеевка и необъятный район вновь заявляет о себе: время успехов, новых открытий, прославленных имен впереди! И потому каждый новый штрих современности, жителей района Шал акына – это штрих нашей действительности, штрих будущей новой истории, показатель нас, граждан своей прекрасной малой родины и великой страны!

Литература:

1. Абдильдин Ж. Осознать себя в мировой истории: [по статье Н.А. Назарбаева "Семь граней Великой степи"] / Ж. Абдильдин // Казахстанская правда. - 2019. - 14 янв. - С. 3
2. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона в 82 тт. и 4 доп. тт. - М.: Терра, 2001. - 40726 стр.
3. Рычков П.И. Топография Оренбургской губернии. - СПб. 1762.
4. Бельгер Г.К. За шестью перевалами. Повести, рассказы. Алма-Ата: «Жазушы», 1977. – 187 с.
5. Веревокин, Н. «ТТ»: Повесть/ Н. Веревокин// Нива. - 2002. - №10. - С.3-34.

УДК 94 (574)

ТУҒАН ЖЕРІМНІҢ ТАРИХЫ

Қошанова Ж.Т., Серік Г. А.
(*М.Қозыбаев атындағы СҚМУ*)

Туған жер... Туған ел... Осы екі ғана сөзде қаншама мағына, қаншама ой жатыр десеңізші?! Туған жердің қадірін әр адам әрқалай түсінетін шығар. Ал мен үшін Туған жер қадірі дүниедегі ең ұлы деген нәрсемен пара-пар. Себебі, ол – менің әлпештеген анам, аялап өсірген әкем, туған-туысым, аға-әпкелерім, мені білім жолына жетелеген ұстаздарым, сол білімге ұмтылу жолындағы тай-құлындай тебіскен жора-жолдастарым дүниеге келген жер. Менің Туған жерім, Отаным – кішкентай болса да, мен үшін аса қымбат әрі киелі Айымжан жері. Осы мекенде менің көңілді де шаттыққа толы, уайымсыз да бейкүнә балалық шағым өтті. Қызыққа толы балалық шағым өткен туған ауылдың ауласын еш уақытта ұмытпақ емеспін.

Елбасымыз Н.Назарбаевтың тарихи құжатқа айналған «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында: «...Туған жер – әркімнің шыр етіп жерге түскен, бауырында еңбектеп, қаз басқан қасиетті мекені, талай жанның өмір-бақи тұратын өлкесі. Оны қайда жүрсе де жүрегіміз әлдилеп өтпейтін жан баласы болмайды» - деп туған жердің қасиетіне ерекше тоқталады.

Әрбір адамның табан тірер туған жері болады. Туған елге, жерге деген сүйіспеншілік адамды алға жетелеп отырады. Дана халқымыз: «Әркімнің туған жері – Мысыр шаһары» - деп бекер айтпаған ғой. Расында, сонау ел басына күн туған зар заманда ата-бабаларымыз туған жердің топырағын бір иіскеу үшін айшылық жерден ат арытып келген. Әйгілі Бейбарыс бабамыз шетте жүріп, туған елін сағынған шағында әрдайым туған елден алдырған жусанды искеп, туған жерге деген сағынышын басқан екен. Сондықтан, әрбір азамат қайда жүрсе де жүрегінің түбінде туған жерге деген құрметін сақтау керек.

Туған жер – адам өмірінде киелі орын алады. Нақты осы жер оны елімен, өткенмен және болашақпен байланыстырады. Туған жер – әркімнің шыр етіп жерге түскен, бауырында еңбектеп, қаз басқан қасиетті мекені, талай жанның өмірбақи тұратын өлкесі. Осы орайда Алаш қайраткері Жүсіпбек Аймауытовтың: «Туған жердің қымбатын ғылым іздеп, кітап қарап сарылып, көзінің майын тауысқан, көшенің шаңын көп жұтқан шәкірт білмесе, кім біледі? Ыстық қой, шіркін туған жер!» деген сөзі есіме түседі. Мен қазір өзімнің туым өскен жерім-Айымжан ауылы жайлы айтқым келіп отыр. Мен ауылымды есіме алғанда, ойма бірден өлең шумағы есіме түседі:

Айымжаным,
Алтын бесік, туған жерім,
Асқар бел, байтақ дала, күміс көлім.
Мен үшін бәрі қымбат, қасиетті,
Өз жерім, өз ауылым, өскен елім.

Айымжан ауылы жайлы Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің экономика факультетінің деканы, филология ғылымдарының кандидаты Алтын Саруарқызы Исмағұлова былай деген екен: - Айымжан ауылы дегенде ерекше құрметпен қараймын. Себебі Жамбыл ауданында бәрі бірінен өткен, мәдениетті, шетінен өнерпаз, әртістер. Ол ауылдың балалары білімге, өнерге, спортқа жақын деп білемін-деген екен.

Біздің ауылымыздың неге Айымжан деп қойған сепептеімен таныстырайын. Туған жерімде Айымжан деген көл бар, ұзын ағаш деген ұзын ағаштары бар.

XVIII ғасырдың басында Еділ қалмақтарымен қоса түрікпендер де қазақ жеріне, әсіресе, Кіші жүзге шабуыл жасап, елін тонап, малдарын айдап әкетіп отырғанын тарихтан білеміз. Орта жүз қазақтарының қоныстануын, шежіресін зерттеуші Марат Мұқановтың деректері бойынша бірде түрікпендердің бір қолы Орта жүз жеріне, Керей руының Балта атасының ауылдарының бірі-Қарасары ауылына кенеттен шабуыл жасайды.

Түрікпендердің Қарасарыға шабуылынан кейін Еділ қалмақтарына және түрікпендерге қарсы Керей, Уақтан қалың қол ұйымдастырылады. Керейдің Еменәлі атасы қолын Жабай батыр, Көшебенің Таузар қолын Жанкісі Көшеұлы, Жоламан қолын Баянбай Ақшаұлы басқарды.

Еділ-Жайық бойынан қалмақтарды қуып, түрікпендерден шауып алған малдарын қайтарып, кегін алған Керей, Уақ қолы елге үлкен олжамен оралды. Ол кездегі үлен олжа-құлдар әкелу. Өйткені байларға мыңдаған малдарын бағатын малшылар керек болған. Түбін түрікпенмін детәндер осы уақытта келгенге ұқсайды.

Баянбай Ақшаұлы осы жолы олжалаған түрікпен құлдарын қазіргі Айымжан көлінің оңтүстік-батыс жағына қондырып, малын баққызады. Әуелде төрт- бес үйлі ғана түрікпен ауылы жергілікті қазақтармен араласып, үлкен ауылға айналады. Жергілікті қазақтармен қаны араласып кетсе де ауыл баяғы «Күң ауылы» деген аттан құтыла алмады. Осы ауылда Мамыт атты асқан әнші, домбырашы, өнер адамы болады.

Қожаберген жыраудың «Елім-ай», Жанкісі жыраудың «Бақсары батыр» дастандарын қазақ қиссаларын шебер орындайды екен. Бұл ауылды «Мамыт ауылы» деп те атаған, Мамыттың өнерпаздығы өзіне тартқан Айымжан атты жалғыз қызы болады. Айымжан ауыл моладсынан ескіше хат танып, одан кейін Шақшақ медресесінде Сегіз серінің ағасы имам Көрпеш Баһрамұлының алдынан оқиды. Әншілік өнерде әкесімен жиі араласып жүретін өнер адамдары Салғара Жанкісіұлы, Жанақ Қамбарұлы, Сегіз сері, Жанат сері сияқты ақын, әншілерден үлгі алады. Сегіз серінің әндерін елге таратушылардың бірі осы Айымжан болған екен. Айымжанды әкесі мен туыстары еркелетіп Әйкен деп атаған екен. Айымжанның әншілігіне Сегіз сері де сүйсінген. Ел ішінде халық әні деп аталып кеткен Әйкен- ай әнін Сегіз сері осы Айымжан сұлуға арнап шығарған.

Ақылы мен өнеріне көркі сай Айымжан сұлуға көз салушы жігіттер де аз болмайды. Бірде Көкшетау жерінен ағасы Нұржан қажымен бірге елге келген Біржан салдың да сұлу қызға көзі түсіп қалады. Өзінен екі жас үлен ағасы Нұржанның да қызға көңілі кетіп, қызға ғашық болып қалады. Мұны білген Біржан қызды сүюден тыйылып, ағасына жол береді. Нұржанның алғашқы әйелі бір жыл отасқаннан кейін қайтыс болып, әйелсіз жүрген кезі еді. Нұржанның да ақындығы мен әншілігі Біржаннан кем болмағанмен серілік емес, дін жолына түсіп Меккеге барған қажы екен. Нұржан мен Айымжан сұлу қосылуға сөз байласады. Нұржанның әкесі рұқсат бермей: «Қора күзететін құлағы кесік құл мен табаны тесік күннен тараған үйдің төрінде құда болып отыра алмаймын, құда болған жерім бар, бата бұзбаймын», -деп көнбейді. Дін жолына берік, әке сөзін тындап өскен Нұржан қатты қиналады. Арада біраз уақыт өткесін Біржан Көкшетау жеріне көшеді де, Бертістің Тәсібек және Қожамқұл көшпей елде қалып, Мамыт ауылымен көрші қоныстанады. Нұржан Айымжанды алғаш осы туыстарына келіп жүргенде көрген болатын.

Рұқсат бермеген әкелеріне ренжіген Нұржан мен Біржан ақылдасып, Айымжанға құда түсуге Қожағұл атасының інілері Тәсібек пен Қожамқұлды апарып, той күнін белгілейді. Тойға 2-3 күн қалғанда белгісіз біреу Мамыттың үйде жоғын пайдаланып түнде Айымжанды алып қашады. Ақылды қыз айласын тауып Есболдың шайтомарының тұсында зорлықшылардан құтылып, томардың ішіне кіріп кетеді. Ортасында суы бар, жағалай шлік өскен томар ішінде тірідей қолға түспеуге бел байлаған қыз қашып жүріп суы терең соқыр құдыққа түсіп кетеді. Қызды таба алмаған зорлақшылар да еліне қайтады. Бұл оқиғадан хабарсыз ел ертеңіне іздеу салады. Біреулердің зорлап алып қашқанын білгенмен, кім екенін білмейді. Құлақ жетер жерге хабар салады, ешкім білмейді.

Бұл оқиғадан кейін арада бір жұма өткенде Киікбай шоғында отырған Балта Керей Жақып ағаш үй салу үшін Есболдың шайтомарына мүк жинауға барады. Мүк жинап жүріп су ішінде өліп жатқан Айымжанның денесін көріп, елге хабар береді. Суға қалай кеткенінен хабары жоқ ел аза тұтып, Таузар Қапан дөңіндегі Қапан зиратына қояды. Сөйтіп, екі ғашық Нұржан қажы мен Айымжан сұлу қосыла алмай, арманда кетеді. Болашақ жеңгесінің қайғылы қазасына аза тұтқан бала жігіт Біржан сал «Айымжан сұлу» атты жоқтау өлең шығарған екен, сол өлеңнің бір шумағы сақталып қалыпты:

Сұмдардың құрағынан құтылам деп,
Сұлу қыз Айымжандай суға кеткен.
Нұржандай ағамызға қосыла алмай,
Қиылып қыршынынан ажал жеткен.

Бұл оқиға 1842 жылдың күзінде болады. Есболдың шайтомары осы оқиғаға орай «Айымжан томары» деп аталып кетеді. 1897 жылы Айымжан томарына су түсіп, осы жылдан бастап томар көлге айналады. 1929 жылы Айымжан көлінің жанында ұйымдасқан ауыл Айымжан ауылы деп атанған.

Ел аузында сақталып, тарихта хатталып қалған махаббат құрбандары жайлы саясатқа орай бұрмаланып келген хикая осылай аяқталады. Айымжан ауылы жанындағы тас жолмен өткен сайын махаббат үшін жанын қиған қазақтың өнерпаз қызы туралы тарих қойнауында қалған осы оқиға ойға оралады.

Мен өз ауылымның аталу тарихын еш уақытта ұмытпаймын. Біздің ауылымызда үлкен театр бар. Айымжан ауылының адамдары еңкейген кәріден еңбектеген балаға дейін өнерге бейім. Сонымен қатар ауылда біреу бір жақсы кітап оқыса, соны қолдан қолға түсірмей бүкіл аауыл оқып шығады.

1970 жылдары тарих беттеріне алтын әріптермен жазылатын жарқын жыл болған. Қазақстанның 50 жылдығы сияқты атаулы күндер кімді болмасын шабытқа бөлеп, шамырқандырмай қоймайды. Ауылдың драма коллективіне халық театры атағы берілген. Сол драма театрымызға бұрындары атақты әртістер келген екен. Менің атамның айтуынша олар Қыдырәлі Болмановпен бір үстел басында шәй ішіпті. Бұрын балабақша да болған. Қазір соның барлығы қирап жатыр, қарасаң тіпті жүрегің ауырады. Мен кейде ойлаймын барлығы сол қалпы болса ғой деп балабақша да, драма театрда ауылымызға әртістер, әншілер келер еді. Мен өз ауылымды болашақта көркейткім келеді.

Әдебиет:

1. Н.Ә. Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы, 2017.
2. Шолпан Садықова «Айымжан-туған ауылым» атты кітап жинағы.
3. Жүсіпбек Аймауытовтың ой жинақтары.

ӘОЖ 94(574)

ТУҒАН ЖЕРІМ – ТҰҒЫРЫМ!

Қошанова Ж.Т., Курсарина Ж.Ж.

(М.Қозыбаев атындағы СҚМУ)

Туған жер - адам өмірінде киелі орын алады. Нақты осы жер оны елімен, өткенмен және болашақпен байланыстырады. Міне, сондықтан да тіпті балалық шақтан бастап-ақ адамға Отанға деген махаббат сезімі оянады. Әрбіріміз үшін Отан ошақ басынан басталады: туғанжер, туған көше, туған қалан емес емен үшін туған кент. Менің Отаным кішкентай болса да, мен үшін аса қымбат жер. Тауағаш деген шағын ауылдан менің өмірім басталды. Дәл осы ауылда менің көңілді де шаттықты, уайымсыз балалық шағым өтті. Үйдің маңындағы аулада асыр салып ойнаған күндерім, қызықты сәттерім әлі есімде.

Туған жер... Туған ел... Осы екі ғана сөзде қаншама мағына, қаншама ой жатыр десеңші?! Туған жердің қадірі нәр адам әрқалай түсінетін шығар. Ал мен үшін Туған жер қадірі дүниедегі ең ұлы деген нәрсемен пара-пар. Себебі, ол – менің әлпештеген анам, аялап өсірген әкем, туған-туысым, аға-әпкелерім, мені білім жолына жетелеген ұстаздарым, сол білімге ұмтылу жолындағы тай-құлындай тебіскен жора-жолдастарым дүниеге келген жер. Енді мен өзімнің кіндік қаным тамған жерім жайлы тоқтала кетейін.

Менің туып өскен жерім – Есіл ауданы, Тауағаш деген ауыл. Ауылымның орны мен үшін ерекше. Балалық шағыммен қатар өткізген әрбір минут-секундына дейін есімде. Ауылымыздың тарихына тоқтала кетейін.